

A world map showing political boundaries and color-coded regions. The map is centered on the Atlantic Ocean, with North and South America on the left and Europe, Africa, and Asia on the right. The colors used for the regions include shades of green, yellow, orange, pink, purple, and blue. The text is overlaid on the map in a white box with a black border.

AKTÉRI SVETOVEJ POLITIKY

Štát ako aktér v medzinárodných vzťahoch

OSNOVA

ÚVOD – medzinárodné vzťahy a ich zloženie

1. Štát ako hlavný aktér medzinárodných vzťahov.

2. Zahraničná politika štátu

3. Hlavné normatívne paradigmy teórie MV

ZÁVER

Literatúra základná:

PŠEJA, P. a kol. (2015): Moc a zájmy v mezinárodním systému. Procesy, aktéři a problémy v mezinárodních vztazích. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno, ISBN 978-80-7325-409-4 (str. 100 – 135)

NOVOTNÝ, A.: Teórie a praxe medzinárodných vzťahu. Bratislavská vysoká škola práva. Poradca podnikateľa, spol. s r. o. 2009. ISBN 978-80-89363-18-6. (str. 425 – 436) *Paradigmy teórie MV*

MAREK, J. (2019): Medzinárodné vzťahy. Skriptá. AOS, Liptovský Mikuláš, 2019. ISBN 978-80-8040-583-0. (str. 41- 64)

Medzinárodné vzťahy

Špecifická forma spoločenských vzťahov, ktoré sa realizujú :

- **vo forme politických, ekonomických, právnych, vojenských a iných vzťahov a stykov,**
- **vo forme vojenských spojenectiev a vzájomných vzťahov medzi štátmi a skupinami štátov,**
- **medzi spoločenskými, ekonomickými a politickými organizáciami, predovšetkým medzi politickými orgánmi štátov, vlád a rôznych organizácií, pôsobiacich na medzinárodnej aréne.**

Aktéri MV

Medzinárodno – právna subjektivita – špecifická vlastnosť aktérov vytvárať medzinárodné vzťahy.

Schopnosť uvedomeleho medzinárodného konania, ktorého cieľom je uspokojovanie cieľov subjektu.

- Je závislá od medzinárodného prostredia, v ktorom sa subjekt nachádza
- Je to schopnosť subjektu vykonávať svoje pôsobenie nepretržite a tým tvoriť medzinárodné vzťahy

❑ **Štát- hlavný aktér MV**

❑ **Neštátni aktéri MV –mimovládne organizácie**

(medzinárodné odborové, národy, ktoré nemajú svoj štát, záujmové, profesijné, cirkvi), mimovládne organizácie politické (napr. stranícke internacionály), medzinárodné korporácie)

❑ **Medzinárodné organizácie (spoločenstvá) – OSN, svetová banka, MMF, OECD atd., regionálne organizácie**

1. Štát ako hlavný aktér MV

- štát chápaný ako historicky podmienená politická forma organizácie spoločnosti (Vestfálský štát)
- Prepojenie tých, ktorí predstavujú štátnu moc, a celej spoločnosti, objasňuje kategória demokracie.
- V demokratických politických systémoch štátna moc pochádza zo spoločnosti a je spoločnosti zodpovedná.
- Demokratický pluralitný politický systém umožňuje, aby vnútorná štruktúra štátnej moci (odrážajúca sa najmä v štruktúre parlamentu a vlády) odzrkadľovala štruktúru spoločnosti.

Štát ako právna inštitúcia.

- George Jellinek (1900) – územie, obyvateľstvo, organizácia moci
- Štát je právna inštitúcia, ktorej inštitúcie(štátne orgány a štátne organizácie), ich usporiadanie, funkcie, vzájomné vzťahy, vzťahy k obyvateľstvu a ich práva a povinnosti ustanovuje vnútroštátne i medzinárodné právo.
- Poslaním štátu je prostredníctvom práva a s využitím moci usmerňovať konanie spoločnosti ako celku a jednotlivcov s cieľom zaistiť jej autoreprodukciiu (zachovanie existencie) a rozvoj.

ŠTÁT

- Štátom je každá suverénna geopolitická jednotka, ktorá vznikla v súlade s medzinárodným právom
- Je najdôležitejším aktérom medzinárodných vzťahov
- Má v rukách najvyššiu moc, ostatné skupiny a jednotlivci vo vnútri štátu sa musia tejto moci podriaďovať (môžu sa snažiť štátne záležitosti ovplyvniť)
- Medzištátne vzťahy sú základom všetkých ostatných medzinárodných vzťahov.

Znaky štátu

- a) územie štátu – teritórium
- b) Suverenita
- c) štátna moc
- d) obyvateľstvo

a) Územie štátu - teritórium

- Štátne územie je ohraničená časť zemského povrchu, a to pevniny i vôd, priestor pod povrchom pevniny a hladinou vôd, nad povrchom pevniny i a nad hladinou vôd.
- Zahŕňa nielen pevniny a ich rieky a jazerá, ale prípadne i časti morského územia.
- Takéto teritórium podlieha suverénnej moci vlády. Nedotknuteľnosť a nedeliteľnosť územia štátu patrí k najcitlivejším predstavám o štátnej suverenite.
- Územie štátu od iného štátu alebo od voľného mora oddeľuje čiara nazývaná **štátna hranica**.

b. Štátna suverenita

Suverenita vznikla v stredoveku, bola chápaná ako zvrchované právo feudálov rozhodovať voči poddaným.

Suverenita národa: štáty sa tvoria na základe národného princípu. V novoveku si národ môže vybrať určitú formu štátnej organizácie. Obvykle sa štáty vytvárajú: jeden národ – jeden štát.

Začiatok vytvárania: od polovice 17. storočia až dodnes.
(Zjednotenie TAL - v 19 storočí, Rakúsko-Uhorsko - národy uplatnili svoje právo až po roku 1918).

Štátna suverenita (1/2)

- **Národná suverenita:** právo národa na sebaurčenie a to sám alebo vo forme federácie s niekým iným. Toto právo je zakotvené v dokumente **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach**- bol prijatý v roku 1966 a je obsahom **Charty OSN**.
- Do sféry pôsobenia suverenity patrí právo:
  1. **národ si volí typ politického zriadenia**
  2. **národ sa slobodne rozhoduje o type ekonomického, politického a kultúrneho vývoja**
  3. **disponuje svojim národným bohatstvom**

Štátna suverenita (2/2)

- **Štátna suverenita** je nezávislosť štátnej moci na akejkoľvek inej moci a to v medzinárodných vzťahoch ako aj vo vnútorných veciach. Suverenita sa prejavuje ako nezávislosť navonok a nezávislosť dovnútra (vnútorná politika štátu).
- **Nezávislosť navonok**- štát sa rozhoduje, s ktorým štátom bude spolupracovať.
- **Nezávislosť dovnútra**- najvyššie štátne orgány rozhodujú o zákonoch, ústave a nikto mu do toho nemôže zasahovať zvonku.

Štát sa musí aj prispôsobovať (zákony a dohody v EÚ).

Štáty autokratické a totalitné, diktátorské – porušované základné ľudské práva definované Chartou OSN

Vznik štátu a jeho právne dôsledky

Vznik štátu:

1. spojením
2. rozpadom
3. odštiepením

9.7.11

193 krajina
OSN

V minulosti štáty vznikali prvotným osídlením.

Pri vzniku štátu, aby bol štát uznaný, musel splniť 3 podmienky:

- a. zvoliť si najvyššie orgány
- b. prejaviť vôľu prehlásením zvrchovanosti
- c. schváliť ústavu

Vznik štátu a jeho právne dôsledky

Uznanie štátu: Nie je právom doriešené, ale praktickým výrazom je nadviazanie diplomatických vzťahov. Za dovŕšenie procesu uznania sa považuje prijatie do OSN.

Uznanie vlády: Platí zásada, že zmena vlády je vnútroštátny akt, ak voľbami dôjde k zmene vlády, ostatní to akceptujú. Problém nastáva ak sa vláda zmocní moci násilím (puč, revolúcia)- závisí od ostatných štátov, či ju uznajú alebo odignorujú.

Zánik štátu: Treba zabezpečiť prechod práv a povinností na nástupcov: SUKCESIA. Riadi sa to obyčajovým právom: nástupcovia vyhlásia, ktoré zmluvy zanikajú a ktoré prechádzajú na následníkov.

Medzinárodným právom je upravené dedenie dlhov. Dlžoby sa dedia v pomere počtu obyvateľov.

Medzinárodno-právna subjektivita štátu:

- 1. subjekt môže preberať záväzky podľa medzinárodného práva
- 2. nadväzovať diplomatické styky
- 3. uzatvárať medzinárodné zmluvy
- 4. byť stránkou v medzinárodnom spore
- 5. byť nositeľom medzinárodnej zodpovednosti

Štát a medzinárodné právo

1. Rešpektovanie subjektivity štátov, nikto nemá právo miešať sa do vnútorných záležitostí štátu, každý štát rozhoduje o svojich záležitostiach sám.
2. Rovnoprávnosť štátov, bez ohľadu na veľkosť štátu, majú všetky štáty rovnaké práva a povinnosti.
3. Sebaurčenie národov, každý národ má právo vytvoriť svoj štát, ak prejaví takúto vôľu.
4. Neprípustnosť intervencie, štáty nemajú právo sa miešať do záležitostí iných štátov a vyhrážať sa im.
5. Zákaz útočnej vojny
6. Poctivé plnenie záväzkov, štáty sú povinné dodržať to, k čomu sa zaviazali v medzinárodných zmluvách.

Zmyslom týchto zásad je udržanie mieru a prehlbovanie spolupráce.

c) Štátna moc

„Každý, kto má v rukách moc, má sklon ju zneužívať.“ (Ch. Montesquieu)

Princíp del'by štátnej moci zaručuje, že táto nebude zneužitá proti občanom.

Štátna moc sa delí na 3 zložky:

- a) zákonodarná (parlament),
- b) výkonná (vláda, prezident) a
- c) súdna (súdy).

Súčasťou del'by moci je aj nezlučiteľnosť (inkompatibilita) funkcií (napr. sudca nemôže byť aj poslancom).

d) Obyvateľstvo

Obyvateľstvo (alebo nepresne populácia) je súhrn všetkých ľudí na určitom území k určitému okamihu, zisťovaný podľa bydliska, prítomnosti na danom území alebo podľa iných hľadísk (napr. podľa domovského práva a pod.).

Obyvateľstvo:

- medzi štátnym územím a obyvateľstvom je vzťah z hľadiska historického, etnického, kultúrneho
- obyvateľstvo tvoria občania štátu a cudzinci
- občania nemusia žiť na teritóriu príslušného štátu, na určitú dobu môžu opustiť svoju krajinu
- ak sa cudzinci na teritóriu štátu zdržiavajú neoprávnene, môže ich štát vyhostiť alebo odovzdať inému štátu.

Štátne občianstvo:

- štátni občania, štátni príslušníci sú osoby, ktorí sú zdrojom štátnej moci a majú povinnosť rešpektovať ústavu a zákony
- medzi štátom a občanom je štátnoobčiansky vzťah
- domovské právo je vzťah medzi obyvateľom obce a obcou, ktorý je na základe štátneho občianstva
- osoba, ktorá nedisponuje domovským právom, je osoba bez domova v zmysle vnútroštátneho práva

Podmienky nadobudnutia štátneho občianstva:

- narodením rodičom, ktorí sú štátnymi občanmi,
  - ak je 1 z rodičov štátnym občanom príslušného štátu,
  - narodením v príslušnom štáte, adopciou maloletých osôb
- naturalizáciou – najmä uzavretím manželstva s cudzincom a udelením štátneho občianstva na základe žiadosti a vydania naturalizačného aktu štátom
  - existuje dvojaké štátne občianstvo - bipolitizmus
  - je zakázané odňať štátne občianstvo ktorémukoľvek občanovi štátu proti jeho vôli

c. Práva štátov

Práva štátov: sú dohodnuté v Deklarácii práv a povinností štátov, prijatej v OSN v roku 1949.

1. **Nezávislé od iných štátov a disponujú zvrchovanými právomocami.**
2. **Štáty majú jurisdikciu nad územím, osobami a vecami na svojom území.** (Štát vo forme zákonov stanovuje normy správania sa, aké formy vlastníctva sú prípustné).
3. **Štáty sú navzájom rovnoprávne.**
4. **Štáty majú právo na individuálnu a kolektívnu obranu proti agresii.**

Povinnosti štátov:

- 1. Zdržať sa zasahovania do vnútorných a vonkajších záležitostí iného štátu.**
- 2. Zdržať sa podnecovania občianskej vojny v inom štáte.**
- 3. Vystríhať sa príprave na vojnu.**
- 4. Zdržať sa použitia sily a hrozby silou.**
- 5. Zdržať sa uznania územných ziskov na úkor iného štátu. (Aby štát, ktorý vyhrá vojnu nemohol porazenému zobrať časť územia).**
- 6. Ochraňovať ľudské práva.**

Nátlakové prostriedky voči štátu

- 1. Prerušenie diplomatických stykov a vypovedanie jeho občanov z vlastného územia.**
- 2. Poškodený štát môže prestať splácať dlhy voči tomu kto ho poškodil.**
- 3. Embargo- zastavenie dovozu.**
- 4. Blokáda- všetky styky s daným štátom sa zastavia.**
- 5. Sankcie OSN- v rámci ktorých možno použiť aj ozbrojenú moc.**

d. Základné funkcie štátu

Rozumieme široké spektrum činností, ktorými štát realizuje spoločenské potreby:

- Ide o činnosti veľkého rozsahu a celospoločenského významu,
- Činnosť má trvalý a systematický charakter,
- Na jej vykonávanie vytvára štát rôzne inštitúcie.
- Prístupy k funkciám štátu môžu byť rôzne.

Mocensko-riadiaca funkcia

Spočíva v právnom usmerňovaní najdôležitejších vzťahov (väzieb) a procesov v spoločnosti. Jej jadrom je :

Tvorba zákonov - vytváranie právneho rámca pre spravovanie spoločnosti, t.j. pre usmerňovanie najdôležitejších vzťahov (väzieb) a procesov v spoločnosti (*uplatňovanie zákonodarnej moci*)

Realizácia zákonov - spravovanie spoločnosti v súlade so zákonmi (*uplatňovanie výkonnej moci*),

Dohľad nad dodržovaním zákonov a sankcionovanie ich porušenia (*uplatňovanie súdnej moci*)

Štát realizáciou mocensko-riadiacej funkcie vytvára zákonný rámec pre funkcie

Zaist'ovanie obrany a ochrany (bezpečnosti) spoločnosti,

(*vytváranie podmienok pre jej prostú autoreprodukciu*)

To sa realizuje výkonom parciálnych aktivít :

- **obrana celistvosti územia a suverenity,**
- **obrana a ochrana záujmov štátu v zahraničí**
- **ochrana ústavného zriadenia, vnútorného poriadku,**
- **ochrana vlastníckych práv,**
- **sociálna ochrana** (programy ochrany rodiny, ochrana identity a kultúry štátoformotného národa a menšín a pod.),
- **ochrana zdravia, života a majetku,**
- **ochrana ekonomických aktivít,**
- **ochrana občianskych práv a slobôd,**
- **ochrana životného prostredia,**

Zaist'ovanie všestranného rozvoja spoločnosti

(*vytváranie podmienok pre jej „rozšírenú“ autoreprodukciu*)

To sa realizuje **podnecovaním hospodárskeho rozvoja, rozvoja školstva, kultúry, umenia, zdravotníctva, telovýchovy a ďalších sfér spoločenského života.**

ORGÁNY ŠTÁTU

ORGÁNY ŠTÁTNEJ MOCI

Poslanie	Štruktúra	Hlavné úlohy
Mocensko-politické rozhodovanie o obsahu zákonov a štátnej politiky	Parlament	- tvorba ústavy a zákonov - schvaľovanie politík štátu a (strategických zámerov) vlády
	Hlava štátu	- reprezentácia štátu - vetovanie zákonov
	Vláda	- tvorba návrhov zákonov - tvorba a presadzovanie politík štátu - usmerňovanie a kontrola činnosti orgánov štátnej správy
	Súdnictvo	- dohľad nad zákonnosťou

ORGÁNY ŠTÁTNEJ SPRÁVY

Poslanie	Štruktúra	Hlavné úlohy
Mocensko-politické presadzovanie zákonov a štátnej politiky (výkon funkcií štátu v medziach zákonov a štátnej politiky)	Ústredné orgány štátnej správy: • ministerstvá a štátne inštitúcie na ich úrovni	- účasť na tvorbe návrhov zákonov a strategických koncepcií v jednotlivých oblastiach štátnej politiky - realizácia štátnej politiky v rozsahu svojej pôsobnosti
	Orgány miestnej štátnej správy: • obvodné úrady	- realizácia štátnej politiky v okruhu svojej pôsobnosti a v rozsahu podľa usmernenia ústrednými orgánmi štátnej správy

ÚZEMNA SAMOSPRÁVA

Poslanie	Samosprávne celky	Orgány územnej samosprávy	Hlavné úlohy Plnenie:
Uspokojovanie partiálnych spoločenských potrieb obyvateľov samosprávnych celkov	Obec	Zastupiteľstvo a starosta obce	- verejných úloh miestneho významu - zákonom prenesených úloh štátnej správy
	Vyšší územný celok (VÚC)	Zastupiteľstvo a predseda VÚC	- verejných úloh v rozsahu pôsobnosti VÚC

Podľa: Bezpečnosť štátu, R.Židek

2. ZAHRANIČNÁ POLITIKA ŠTÁTU

2. Zahraničná politika štátu

CHARAKTERISTIKA ZP:

- ZP je súhrn aktivít potrebných na zabezpečenie všeobecného blaha národa, vlastnej záujmovej skupiny alebo politickej strany v zahraničnej oblasti štátu. Určuje smer, ktorým štát presadzuje svoje záujmy v zahraničí.
- **Národno-štátne záujmy:**
  - zachovanie štátu
  - zaistenie čo najväčšej bezpečnosti
  - zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva
  - zvyšovanie prestíže medzi ostatnými štátmi sveta

V princípe je zahraničná politika súbor priorít a návodov pre činnosť v určitých podmienkach, je základom správania sa krajiny k iným štátom a zahŕňa základné ciele, ktoré chce národná vláda presadzovať na medzinárodnej scéne, ako aj nástroje použité na dosiahnutie týchto cieľov.

Charakteristika ZP

- **ZP je úzko spojená s vnútornou politikou.** Prepojenosť vychádza z toho, že štátna moc je jednotná a suverénna. Štátna moc sa prejavuje vo forme vnútornej a zahraničnej politiky. V oboch sférach vychádza z tých istých záujmov.
- ZP sa však istým spôsobom odlišuje od ostatných tzv. špeciálnych politík štátu. (Špeciálne politiky: hospodárska politika, kultúrna, agrárna...). Všetky vnútorné politiky sa realizujú v **centralizovanom prostredí**. Vnútorná politika závisí od šikovnosti vnútorného aparátu.
- **ZP pôsobí v decentralizovanom prostredí.** (Každý štát je suverénny, jedná ako rovný s rovným, štát musí vyjednávať).

Zahraničné politiky štátov vo svojom súhrne vlastne vytvárajú MV.

ZP závisí:

- a. od reakcie medzinárodného prostredia*
- b. od toho, či to čo chceme je v súlade alebo v nesúlade s inými štátmi*
- c. od potenciálu štátu*
- d. od ochoty robiť kompromisy*

Ciele zahraničnej politiky štátu

- **Najvyšším cieľom zahraničnej politiky každého štátu musí byť zaručenie vlastnej bezpečnosti.** Bez splnenia tohto cieľa je ohrozené plnenie všetkých ostatných cieľov.
- **Štát, ktorý nedokáže zaručiť svoju bezpečnosť, ohrozuje svoju vlastnú existenciu a hrozí mu zánik.**
- **Vo všeobecnosti sa pod najdôležitejšími vnútornými hodnotami rozumie zachovanie štátu a jeho nezávislosti, územná celistvosť, politická nezávislosť a kvalita života reprezentovaná životnou úrovňou, určitým stupňom spoločensko-ekonomického rozvoja, kultúrno-duchovná úroveň atď.**

Ciele zahraničnej politiky štátu 1/3

- **Rast sily krajiny je ďalším veľmi významným cieľom každej krajiny.**
- Sila sa prejavuje vo viacerých rovinách. Tradične sa pod silou krajiny rozumel jej vojenský potenciál, ktorý je síce stále veľmi významný, ale v súčasnosti sa jeho význam redefinuje.
- **V súčasnosti nadobúda oveľa väčší význam „mäkká moc“ štátu (soft-power) reprezentovaná rastom jeho ekonomického potenciálu, vedecko-technického a kultúrneho vplyvu.**

Ciele zahraničnej politiky štátu 2/3

- **Rast prestíže a zvyšovanie medzinárodného postavenia** každého štátu. Naplnenie tohto cieľa podmieňuje „zvyšovanie príťažlivosti“ krajiny pre spoluprácu s inými. V podmienkach vzájomnej závislosti štátov je spolupráca nevyhnutnou podmienkou rozvoja každej krajiny. Nie náhodou je medzinárodná izolácia štátu jednou z najväčších sankcií podľa medzinárodného práva.
- **Prestíž a postavenie krajiny je objektívne podmienené jej silou v celom kontexte** - teda vojenskom, ekonomickom, politickom, vedecko-technickom a kultúrnom. To znamená že veľké a silné krajiny disponujú prestížou a významným medzinárodným postavením akosi automaticky, ale aj oni sa v záujme udržania svojich pozícií a v podmienkach konkurencie musia usilovať o zlepšovanie svojich vzťahov.
- **Prestíž a autorita krajiny je podmienkou akceptácie zo strany ostatných aktérov medzinárodných vzťahov**, čím vytvára možnosti presadzovania svojich záujmov a ovplyvňovania ostatných.

Ciele zahraničnej politiky štátu 3/3

- **Stále dôležitejším cieľom zahraničnej politiky je aj riadenie a zdokonaľovanie fungovania medzinárodného systému.**
- Rast vplyvu medzinárodných organizácií, posilňovanie medzinárodného práva sú v súčasných podmienkach zárukou stabilizovania medzinárodných vzťahov a predpokladom zvyšovania bezpečnosti všetkých.
- Dobré inštitucionálne podmienky sú predpokladom k širšej ekonomickej, politickej, vedecko-technickej a kultúrnej spolupráci všetkých zainteresovaných, čo umožňuje dosiahnuť „svetový synergický efekt“ vo všetkých významných oblastiach spoločenskej činnosti.

Charakteristika ZP

- Vo svojej zahraničnej politike, však žiadny štát nepôsobí iba na jeden iný štát, ale spravidla i na viac štátov.
- Okrem nich môže štát svojou **zahraničnou politikou** pôsobiť aj na ďalších aktérov medzinárodných vzťahov, ako sú medzinárodné organizácie, transnacionálne korporácie, národy ktoré nemajú svoj vlastný štát atď.
- Súhrn všetkých objektov, na ktoré daný štát pôsobí prostredníctvom svojej zahraničnej politiky, a zároveň ktorí na jeho zahraničnú politiku reagujú, tvoria **prostredie realizácie zahraničnej politiky štátu**.

Zahraničná politika štátu

Determinanty (predpoklady) ZP:

- **Materiálno-spoločenské:** úroveň ekonomického rozvoja, úroveň vedy a techniky, kultúra, životná úroveň, vojenská sila ...
- **Axiologické (hodnotové):** kultúra, historické vzťahy, hodnotová orientácia, náboženstvá...,
- **Demografické:** počet obyvateľov, prírastok, etnická a náboženská štruktúra,
- **Geopolitické:** geofyziologické - kde sa štát nachádza – ostrov...,
geoekonomické – prírodné zdroje, geografické,
- **Subjektívne:** vláda, politické špičky, druh a úroveň polit. strán,
- **Štrukturálne:** medzinárodná situácia,
- **Politický potenciál štátu** – obraz vo svete, záujmy štátu,
- **Zapojenie v medzinárodných organizáciách** a pod.

Ciele zahraničnej politiky štátu

Pre definovanie cieľov zahraničnej politiky majú rozhodujúci **význam záujmy najväčších a politicky najvýznamnejších spoločenských skupín, či celého národa**. Politické záujmy vo všeobecnosti a teda aj v zahraničnej politike vyrastajú z artikulovaných prevažujúcich spoločenských potrieb a možností ich uspokojovania.

- záujmy sú funkciou potrieb, ktoré motivujú subjekty k činnosti vedúcej k uspokojovaniu ich potrieb.
- Tým, že záujmy a potreby jednotlivých štátov sú vysoko individualizované, v odbornej literatúre existuje viacero názorov na problém vymedzenia všeobecných cieľov v zahraničnej politike.
- Spoločným menovateľom všetkých cieľov je ich egoistický charakter, vzťahujúci sa iba k záujmom a potrebám daného štátu.

Základné prostriedky ZP štátu

- **Politické (diplomacia)** – ide o najdôležitejší prostriedok,
- **Ekonomické** - výmena tovaru, poskytovanie služieb, migrácia pracovnej sily, poskytovanie kapitálu, prístup k vedecko-technickým poznatkom
- **Vojenské** – sú tvorené kvalitou a kvantitou ozbrojených síl. Sú používané vždy v súlade s ústavným a právnym poriadkom
- **Duchovné** - sú tvorené kultúrou, vzdelaním, vedou, informáciami, presadzovanými hodnotami a ideami, spôsobom života

Ekonomické prostriedky ZP

- realizujú sa prostredníctvom medzinárodných ekonomických vzťahov, ako je výmena tovaru, poskytovanie služieb, migrácia pracovnej sily, poskytovanie kapitálu a prístup k vedecko-technickým poznatkom.
- Štát sa usiluje využívaním týchto prostriedkov chrániť svoju ekonomiku pred cudzím vykorisťovaním, alebo prostredníctvom svojho ekonomického vplyvu ovplyvňovať iné štáty vo svoj prospech.
- Niekedy sa hlavne ekonomicky najsilnejšie štáty usilujú získať dominantný vplyv na svetovú ekonomiku.

Ekonomické prostriedky ZP

Pozitívne trendy:

- pozitívne pôsobenie ekonomických vzťahov odstraňovaním prekážok v obchode, pohybe kapitálu, v poskytovaní služieb a migrácií pracovnej sily z iných štátov.
- Významným nástrojom budovania dobrých ekonomických vzťahov je poskytovanie výhodných úverov, alebo priamo zahraničnej pomoci vo forme peňažných alebo nepeňažných darov, prípravy odborníkov atď.

Vojenské prostriedky ZP

- Sú tvorené kvalitou a kvantitou armády a jej dislokáciou.
- Slúžia k ochrane životne dôležitých záujmov krajiny.
- Využívajú sa bezprostredne, alebo sprostredkovane.

Bezprostredné použitie - vedenie ozbrojených akcií alebo vojenská okupácia proti inému štátu. V súčasnosti nejde o dlho trvajúce vojny **medzi** štátmi, ale využíva sa **vojenská intervencia** - krátkodobé obmedzené použitie sily na dosiahnutie čiastkových cieľov.

Sprostredkovane sa vojenské prostriedky využívajú hlavne, ako nástroj odstrašovania. Najčastejšími formami sú zbrojenie, demonštrovanie sily prostredníctvom vojenských cvičení alebo prehliadok, mobilizácia, rozmiestnenie vojsk pri hraniciach, pohraničné šarvátky atď.

- Štáty ale môžu prezentovať dobrú vôľu odzbrojením, kontrolou zbrojenia, poskytovaním pomoci iným, vytváraním spojenectiev atď.

Duchovné prostriedky ZP

- Sú tvorené kultúrou, vzdelaním, vedou, informáciami, presadzovanými hodnotami a ideami, spôsobom života atď.
- S ich pomocou sa štáty usilujú o ovplyvňovanie vedomia národov alebo iných veľkých spoločenských skupín.
- Často využívanou metódou ovplyvňovania vedomia ľudí v iných krajinách je propaganda - systematická aktivita zameraná na zmenu hodnôt jednaní tak, že sa obracia viac na city a predsudky ako rozum – a môže využívať zavádzajúce informácie.
- Jej cieľom je manipulácia s ľudským vedomím, postojmi a konaním. Realizuje sa hlavne prostredníctvom masovo-komunikačných prostriedkov, tlače, rozhlasu, televízie, filmu atď. Využíva postupy reklamy a vykresľuje obraz iných národov a vlád ako „dobrých a zlých.“
- Súčasťou môže byť ideologická aj psychologická vojna

Možné „ostatné“ prostriedky ZP

- spravodajská činnosť (špionáž),
- korumpovanie elít,
- uskutočňovanie tajných záškodníckych akcií,
- podpora terorizmu,
- očierňovanie politikov,
- podpora opozície, štrajkov, nepokojov, sabotáží a pod.

3. Hlavné normatívne paradigmy teórie MV

Paradigma – teoreticko-metodologická koncepcia, ktorá dáva určitej teoretickej škole zameranie tým, že vymedzuje najdôležitejšie otázky a zásady, ktoré by mali určovať smer štúdia danej témy.

Podľa najbežnejšej klasifikácie sú za súčasť teórie MV považované tri hlavné paradigmy:

1. Realistická (Tomas Hobbes)
2. Liberalistická (Immanuel Kant)
3. Marxistická (Karol Marx)

Paradigma politického realizmu

Paradigma sa konštituovala medzi dvoma svetovými vojnami v diskusii s idealizmom

Idealizmus – do centra pozornosti kládol problém vojen a mieru, budovanie vnútroštátnych a medzinárodných systémov, pričom vychádza z potreby formálnych štruktúr a práva, čo zaručí mier, poriadok a harmóniu. Vzťahy medzi ľuďmi založené na rozpornosti zákonite vedú k vzniku právnej spoločnosti, tak aj vzťahy medzi štátmi vedú k harmonicky regulovanému mieru. Kritika panovníka a vojny. To predstavuje vybudovanie univerzálnych celosvetových organizácií a ideí vzájomnosti medzi štátmi

Realizmus – do centra pozornosti egoistický človek (túžba po bohatstve, moci, vzájomnej nedôvery čo vedie k trvalému stavu „bellum omnium contra omnes“ (vojny všetkých proti všetkým). Vojna na strane jednej predstavuje prirodzený stav ľudských vzťahov, ale úsilie vyhnúť sa sebazničeniu ich vedie k nutnosti uzatvoriť spoločenskú zmluvu, výsledkom ktorej je vznik štátu. Podstata zmluvy – dobrovoľné predanie práv a slobôd štátu za jeho garantovania spoločenského poriadku, mieru a bezpečnosti. Vzťahy medzi štátmi – nezávislé, každému zostáva to, čo je schopný uchvátiť až do doby, kedy je schopný svoj zisk ubrániť ➡ jediným regulátorom MV SILA

Paradigma politického realizmu

Predstaviteľ **Edward Carr** – nový prístup k MV
sú také, aké sú konkrétne a nie také aké by mali byť

Vychádza z **myšlienok Machiavelliho**:

- a) Dejiny sú spojitou radou príčin a následkov (ich priebeh je možné pochopiť nie vlastnou predstavivosťou, ale intelektuálnym úsilím)
- b) Prax neplynie z teórie, ale teória z praxi
- c) Politika nie je jednou z funkcií etiky, ale skôr je etika jednou z funkcií politiky a morálka produktom moci.

Hans Morgenthau – šesť princípov politického realizmu

A. Novotný: Teorie a praxe mezinárodních vztahu str. 427

Paradigma politického realizmu

Spoločné rysy politického realizmu:

1. Hlavnými účastníkmi MV sú suverénne štáty, ako racionálne jednajúce politické organizmy unitárneho charakteru.
2. Každý aktér sa riadi svojimi vlastnými „štátnymi záujmami“.
3. V anarchickom prostredí sa záujmy štátov zákonite dostávajú do rozporu so záujmami ostatných štátov = hlavným medzinárodným procesom sa stávajú konflikty.
4. Anarchia vytvára hrozby pre štátne záujmy = zaistiť vlastnú bezpečnosť (dilema bezpečnosti a hra s nulovým variantom).

5. Súhrnným zdrojom štátu je „MOC“ vojenská, ekonomická zaistuje rozvoj štátu, prestíž, atď.
6. **MOC je spojená s VOJENSKOU SILOU** ako prostriedku zaistenia národnej bezpečnosti. Odmietá možnosť prekonania medzinárodnej anarchie kodifikáciou univerzálnych právnych noriem alebo medzinárodného práva.
7. Ako je možné zmeniť podstatu MV? - iba cestou manipulácie silami

NEOREALIZMUS – K. Waltz – systémový prístup. Systém štátov tvoria tieto prvky: štruktúra, anarchia, rovnováha moci, vzájomná pomoc a bezpečnosť (nie moc).

Paradigma liberalizmu

Liberalizmus, jeho základom je **Kantovo učenie** o mierovom spolužití štátov a snahe štátu o zaistenie blahobytu a rozvoja spoločnosti a občanov.

Základ teórie liberalizmu:

- ☐ mierové spolunažívanie štátov,
- ☐ šírenie demokracie,
- ☐ kolektívna bezpečnosť
- ☐ spolupráca medzi štátmi (harmónia záujmov v politickej a ekonomickej oblasti.

Kľúčové tézy liberalizmu:

- ❖ Účastníkmi MV nie sú iba štáty, ale aj medzinárodné vládne a nevládne organizácie, spoločenské skupiny a jednotlivci.
- ❖ Využívanie plnej moci medzinárodných organizácií (nie „pomôž si sám“).
- ❖ MV nemôžu byť obmedzené len na otázky vojny a mieru ale i na spoluprácu – riešenie konfliktov MO
- ❖ Pluralizmus cieľov – presadenie priority všeludských hodnôt a univerzálnych demokratických princípov
- ❖ Riešenie konfliktov mierovou cestou
- ❖ Konečný výsledok zmien MV – vznik svetovej vlády (svetová ústava)
- ❖ Základným princípom analýzy MV sú princípy demokracie.

Marxistická paradigma

Formovaná v 19 storočí – predstaviteľ **Karl Marx** – sústreďovala sa predovšetkým na otázku stratégie svetovej proletárskej revolúcie a v dôsledku jej neúspechu na problém jej budovania v jednej krajine.

Kľúčové prístupy marxizmu:

1. Vychádza z materialistického chápania dejín
2. Za hlavné rysy spoločenských vzťahov považuje výrobný spôsob
3. Do centra pozornosti dáva sociálne triedy svetovú buržoáziu a robotnícku triedu (proletariát)
4. V spoločenských vzťahoch rozhodujúcu rolu majú triedne vzťahy a medzinárodná politika v každej historickej epoche odráža najdôležitejšie rysy , zvláštnosti vyplývajúce z pomeru triednych síl v tejto epoche.
5. Rozdielne ekonomické záujmy tried vedú k triednemu boju
6. Otvorene deklaruje straníckosť – stojí na strane proletariátu – cieľom je odstránenie vykorisťovateľov a nastolenie noriem mravnosti a spravodlivosti medzi národmi
7. MV považuje za formu nadstavby a ich vývoj je organický spätý s rozvojom spôsobov výroby vstupujúceho do vzťahov medzi národmi.

Záver

